

הרעיון הדתי בחיינו. הן חסרות את אותה נקודה קריטית שהופכת את מימושם של הערכים הדתיים הגבוהים בחיינו לדבר אפשרי, והיא – הפרשנות.

הפונדמנטליזם הדתי צומח מכך שאנשים דתיים קוראים את כתבי הקודש כפשוטם ומיישמים אותם כפשוטם. מבחינתם, יש אמת אחת בלבד, שאינה ניתנת לשינוי או התפתחות, והם אינם מסוגלים לראות עולם אחר מלבדה. לכן אין לגיטימציה לכל מי שדרכו היא אחרת. מי שאינו אוהב את אלוהים או אהוב על ידו כמותם, דינו מוות, ומי שאינו הולך בדרכו של אלוהים כפי שהם קיבלו בהתגלות, יש לבערו מן העולם.

הפונדמנטליזם הדתי גם אינו מאפשר להם לפתח גישות מורכבות כלפי הדת וההתגלות. הם אינם מסוגלים להבין שדינים שונים ניתנו בעבר על רקע תרבותי מסוים ומציאות מסוימת. מבחינתם האמת שבאה בהתגלות היא אחת, פשוטה ונצחית, ועל כן יש לקיימה תמיד באותה צורה ולשון בכל מציאות נתונה. גישה זו גורמת להם להתנכר לרגישות המוסרית המפותחת והמתפתחת ולנהוג כיום בנורמות דומות, שהיו מקובלות בעבר הרחוק. כך הם מרשים לעצמם לנהוג באלימות, שהיתה מוצדקת בתרבויות קדומות, אך אינה לגיטימית בעולם המוסרי של היום, וחשים שכל האמצעים כשרים כדי להשיג את יעדיהם הדתיים.

כאמור, שורש תפיסה זו הוא שכל מה שניתן בהתגלות הוא בעל מעמד של אמת מוחלטת, שהמציאות צריכה להתאים עצמה אליה באופן חד-צדדי. אין מקום לדעות שונות או להתפתחות. אין כבוד לשוני ואין לגיטימציה למי שאינו צועד בדרכה. זהו "רוע אלטרואיסטי", כפי שמכנה זאת הרב זקס. בשם גאולת העולם, הפונדמנטליסטים הדתיים מחריבים אותו.

מרתק לראות עד כמה חז"ל לא היו כאלה. ידועה קביעתם שמרגע שניתנה תורה לעולם, הרי שהיא מסורה בידינו, בני האדם המוגבלים, ואינה עוד בתחומו של אלוהים. ידועות הדרכים שבהן הם ביססו את לימוד התורה בקרב העם היהודי, ופתחו במפעל דרשני רחב היקף, שהתאים את הכתוב למציאות הנתונה ואיפשר את קיומה של המחלוקת במרחב הדתי, שבה אין בהכרח צד טועה אלא "אלו ואלו דברי אלוהים חיים". אבל דומה שכל זה אינו משתווה לקביעתם הרדיקלית בפתח פרשת כי תצא, בדין אשת יפת תואר.

סכנת הפונדמנטליזם

"לעתים קרובות מדי בהיסטוריה של הדת, אנשים הרגו בשם אלוהי החיים, יצאו למלחמה בשם אלוהי השלום, שנאו בשם אלוהי האהבה ונקטו אכזריות בשם אלוהי הרחמים". במלים אלה מתאר הרב יונתן זקס, בספרו "לא בשם האל", את הפרדוקס העומד בבסיס האלימות הדתית.

אם נחקור אחר דמות האל ודרכו בדתות השונות, נמצא שם דיבורים לא מעטים על צדק, שלום, גאולה, רחמים ואהבה (רק לאחרונה הצהיר ארגון הטרור האיסלמי-קיצוני הטאליבן, שהשתלט על אפגניסטן, על רצונו להנהיג מדיניות של ביטחון ושלום במדינה). לא מעט דתות מצהירות על נאמנותן למידות ולערכים הללו, ומציבות בבסיס חזונון את השאיפה לאימוצן על ידי כלל האנושות. ועם זאת, בדרך למימוש חזון הזה רבות פעלו לאורך ההיסטוריה באופן המנוגד לחלוטין לערכים שאותם הן ביקשו להשיג. הן רצחו בשם אלוהי החיים, שנאו בשם אלוהי האהבה והתאכזרו בשם אלוהי החסד. מסעי הצלב, האינקוויזיציה והג'יהאד האיסלמיסטי הם הדוגמאות הבולטות של תופעה זו.

כיצד הדבר ייתכן? כיצד ניתן לאחוז ביד אחת בשם אלוהי החסד והרחמים, הצדק והיושר, וביד השנייה לבצע פשעים בשמו?

אחת הסיבות לכך היא הפונדמנטליזם הדתי. דתות מגיעות לידי עוולות מוסריות לא מפני שאלוהים מצטייר אצלן כאלוהים רע או גנב אלא מפני שהן לוקות ביישום של

ומתפתחת. על כן, כדי ליישם נכון את דבר האל חייבים לתווך אותו למציאות. אי אפשר להותיר אותו בצורתו הפשטנית והקדומה. יש לפרש אותו ולהתאים אותו למציאות הנתונה, כי שערכיו וחזונו יתגשמו בצורה הנכונה.

זהו הרקע לקביעתם הרדיקלית של חז"ל שאשת יפת תאר היא מתחמו של יצר הרע ולא של יצר הטוב. חכמים ראו עצמם כפרשני התורה וכשותפים לנתינתה, וכך אפשרו לה להפוך לכלי בונה-עולם. פלגים ביהדות שלא הלכו בדרך הזו, כמו הצדוקים והאיסיים ולדעתי גם הנביאים, לא שרדו לאורך זמן. רק מי שידע להתאים את דיני התורה למציאות המשתנה שרד.

וזהו האתגר החשוב, שרלוונטי בכל דור ואולי במיוחד בימינו - מצד אחד להגן על נצחיותה של התורה בעידן מחולן ומצד שני לפרש אותה כך שתתאים למציאות המשתנה. נדרש כאן איזון בין נאמנות למסורת ובין רגישות לסביבת החיים. מלאכת הפרשנות הזו היא הערובה היחידה לכך שתורת האמת שבידינו תוכל לבניין עולם ולא להחרבתו. היא זו שתציל אותנו מסכנותיו של הפונדמנטליזם הדתי.

ההוראה המקראית ברורה. על פי דין התורה הפשוט, אדם שיוצא למלחמה וליבו מתאוה לאישה שנלקחה בשבי, יכול לקחת אותה לביתו (יש בהלכה אפשרות שהוא יבעל אותה בעילה ראשונה בשדה המערכה), ולאחר שלושים יום שבהם האישה תנהג כמה שדומה למנהגי אבלות, הם תיהפך לאשתו. ועם זאת, חז"ל באים במדרש ומצהירים שכל הדין הזה הוא דיעבד גמור: "לא דיברה תורה אלא נגד יצר הרע".

זוהי קביעה רדיקלית ביותר. בתפיסה הדתית הפשוטה, החלוקה היא דיכוטומית: קיום מצוות הוא טוב ואי-קיומן הוא רע. יצר הטוב הוא שמושך אותנו לשמור אותן ויצר הרע הוא שמפתה אותנו לעבור עליהן. והנה, בדין אשת יפת תואר, באים חז"ל והופכים את התמונה. לדבריהם, קיום המצווה כאן בא מתחמו של יצר הרע. קיומה הוא הרע במיעוטו ולא הטוב בהתגלמותו. ממילא, תפקידנו הוא להימנע ככל שניתן מדיני אשת יפת תואר וכלל לא להתעסק עם הנשים השבויות. חז"ל אף דורשים ומזהירים שמי שיתעסק עם אשת יפת תאר, סופו שבנו שייוולד לו ממנה יהיה בן סורר ומורה, כאמור בפרשייה הסמוכה לה. לקיחת אישה שכזו איננה דבר רצוי. המקיים אותה איננו מממש את רצון האל באופן השלם. רצון ההתגלות האמיתי הוא שהאדם יתגבר על תאוותיו המיניות גם בעת המלחמה ולא יתעסק כלל עם נשים שבויות.

לפנינו דוגמה רדיקלית ביותר לתפקודה של הפרשנות במסורת היהודית. התורה היא "תורת אמת", כפי שמבכרים עליה בכל יום. אבל האמת הזו אין משמעה שעלינו להיות עיוורים למציאות שהנה מורכבת מטבעה. החלת אמת פשטנית על מציאות מורכבת מבלי מחשבה ומודעות, תוביל להרס המציאות. זה הפונדמנטליזם הדתי, שעלול להכריז על הלגיטימיות של אשת יפת תאר בימינו. בעקבותיו, אדם עלול לחשוב שלאנוס שבויות בשדה הקרב זהו רצון האל הרחמן והאוהב. אדם יכול לפגוע באופן אכזרי בנשים תמימות ועוד לתת לכך הצדקה דתית.

חשיבותה של הפרשנות נעוץ בכך שהיא מתווכת בין האמת הנצחית שבאה בהתגלות ובין המציאות שהנה מורכבת. חז"ל האמינו בכל ליבם ב"תורה מן השמים" אך עם זאת לא התייראו לטעון ש"לא בשמים היא". לשיטתם, מקורה של התורה הוא אלוהי אך כעת היא מסורה בידי בני אדם, שלהם דעות שונות ודרכים שונות וגם תרבות שונה